శ్రీ

ణత్వతత్వ విభూషణ

మిదం శ్రీకర్నాటకభూమండలమండనాయమాన

మహీశూరనగరసార్వభౌమ

శ్రీకృష్ణరాజమహారాజ

సభాసంభావితైః శ్రీమచ్ఛేషకులతిలకా

యమానైః యాదవాచలనివాసరసికైః

అనన్తాచార్యైః

విరచితం

రామశాస్త్ర్యభిధానకృతనవకోటి

నిరర్థీకరణపటీయస్తరం నారాయణశబ్దస్య

విష్ణ్వసాధారణత్వనిర్ధారణ

నిపుణం

చన్నపుర్యాం

జ్యోతిష్కళానిధిముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపితం

శకాబ్దాః

౧౭౭౯

శ్రీరైనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

ణత్వతత్వవిభూషణం.

యత్పాదనిస్సృతా తీర్థాః శ్శివస్తుశివతాంగతః తమహం సర్వ వేదాంతసారంనారాయణంభజే. శేషార్యవంశవార్ధీందు రనంతాచార్య కోవిదః। కరోతివిదుషాంప్రీత్యై ణత్వతత్వ విభూషణం - అత్రకిలకైశ్చి దద్వైతవాదిభిరేవ శైవజనస బహుమానావలోకన లిప్సయాత్మతం ప్రవిష్టైర్నారాయణశబ్దస్య శివవాచకత్వ సాధనప్రత్యాశయాకశ్చన సందర్భోనిబద్ధస్సతావదామూలచూడమయుక్త ఇతిప్రతిపాద్యతే॥ తత్ర యత్తావదుక్తంశివస్యజగత్కారణత్వసిద్ధేః - కారణవాక్య ఘటకనారాయణశబ్దస్యశివపరత్వసిద్ధ్యధీనత్వాన్నారాయణశబ్దస్య శివపరత్వమేవప్రథమముపపాదనీయమితి - అత్రోచ్యతే - శివస్యజగత్కారణత్వసిద్ధేరిత్యనేన శైవభిన్నసమవేతస్యశివవిశేష్యకజగత్కారణత్వప్రకారకానాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందిత నిశ్చయస్య నవివక్షణసంభవః॥ తేషాంశివోనజగత్కారణమితిబాధనిశ్చయసత్వేనానాహార్యతాదృశనిశ్చయోత్పత్త్యసంభవాత్ బాధజ్ఞానశూన్యతాదశాయాం తాదృశనిశ్చయోత్పత్తావపితస్యాప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితత్వాత్। విశేషదర్శనశూన్యశైవభిన్నసమవేతస్యశైవసమవేతస్యచతాదృశనిశ్చయస్యసంభవేపినవివక్షణసంభవః- అనుమానాధీనతాదృశనిశ్చయస్యకారణవాక్యఘటకనారాయణశబ్దస్యశివపరత్వసిద్ధ్యధీనత్వాభావాత్ - తాదృశశాబ్దబోధవివక్షణేపిశివోజగత్కారణమిత్యాది గురువాక్యాధీనబోధేతదభావాత్ శ్రుతిజన్యబోధవివక్షణేపిఏకోరుద్రోనద్వితీయాయతస్థురితి శ్రుతిజన్యబోధేతదభావాత్। ఏకోహవైనారాయణఆసీదితిశ్రుతిజన్యబోధవివక్షణేపి। లక్షణాధీనబోధేతదభావాన్నారాయణశబ్దస్య శివవాచకత్వసాధనస్య విఫలత్వాత్ ' నచశక్తిసంభవేలక్షణాకల్పనస్యానుచితత్వాదర్థ్యగవ్యవస్థాపనంయుజ్యత ఇతివాచ్యం- ప్రోద్ధాత్రధికరణేయో

గా ద్రూఢిపూర్వకలక్షణాయా బలీయస్త్వస్య వ్యవస్థాపితతయా తద్వి
రోధాపత్తేః - నను ప్రైతు హోతుశ్చమసః - ప్ర బ్రహ్మణః ప్రోద్గా
తౄణాం ప్రయజమానస్యేతి మంత్రే ఉద్గాతౄణాంచమసః - ప్రైత్వి
త్యర్థకే ఉద్గాతృశబ్దరూఢ్యర్థస్య బహుత్వాసంభవాత్ పాశమంత్ర
ఇవ వచనమవివక్షితమితి పూర్వపక్షే అదితిః పాశాన్ ప్రముమోక్త్వేతి
పాశమన్త్రే బంధనసాధనస్య పాశపదరూఢ్యర్థస్య లక్ష్యార్థస్య వా
బహుత్వాసంభవాత్ అవివక్షితత్వేపి ఉద్గాతృపదయోగార్థస్య లక్ష్యా
ర్థస్య వా బహుత్వసంభవాదవివక్షానయుక్తేత్యేతావన్మాత్రమేవ తద
ధికరణసిద్ధం - నతు యోగాపేక్షయా లక్షణాయాః ప్రాబల్యమపి తథా
సతి - యో వై బాలాకే ఏతేషాం పురుషాణాంకర్తా యస్య వై తత్ క
ర్మేత్యత్ర కర్మశబ్దస్య చలనాదృష్టయోః రూఢస్యాదృష్టజన్యే జగతి లక్ష
ణాసంభవేన తాం విహాయ యోగప్రతిపాదనపరస్య జగద్వాచిత్వాదిత్యధి
కరణస్యానుపపత్తేః ॥ లక్షణాభిప్రాయమేవ యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రంచేత్య
త్ర లక్షణాభిప్రాయేణాత్తా చరాచరగ్రహణాదితిని ర్దేశవజ్జగద్గ్రహ
ణాదితిని ర్దేశాపత్తేః వాచిత్వాదిత్యస్య శక్తిపరస్య ప్రయోగానుప ప
త్తేః । ఏవం బ్రహ్మజ్ఞానశూన్యత్వ రూపసాధారణధర్మేణ శూద్రసదృ
శే శూద్రపదస్య లక్షణాసంభవేపి యోగార్థప్రతిపాదనపరస్య శుగ
స్య తదనాదరశ్రవణాదిత్యపశూద్రాధికరణసూత్రస్యాను-పపత్తేశ్చ-
తస్మాద్యోగాసంభవస్థల ఏవ లక్షణాకల్పనం నతు యోగసంభవస్థల ఇతిచే
న్న ॥ నారాయణశబ్దేపి యోగేన జలశాయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిపాదనాసం
భవాత్ నారపదస్య జలపరత్వే అయనపదస్యాధికరణపరత్వేపి జలశా
యిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిపాదనస్య బహువ్రీహిసమాసస్థలక్షణాన్యపదార్థ
లక్షణాధీనత్వాత్ - లక్షణాయా ఆవశ్యకత్వే యోగప్రతిపాదనస్య విఫ
లత్వాత్ - కించ భవదీయ్యాఃఖిలూత్తరీత్యా ప్రోద్గాత్రధికరణతాత్పర్యం
నానుమన్యంతే కింతు యోగారూఢిపూర్వకలక్షణాయాః ప్రాబల్యమ
పి తదధికరణసిద్ధం మన్యంతే ఆకాశాదిశబ్దానాం బ్రహ్మణి యోగసంభవే
పి గౌణ్యా లక్షణాయా ఏవ తైః స్వీకారాత్ ॥ శంకరభాష్యే - ఆకా
శాధికరణపూర్వపక్షే ఆకాశపదస్య గౌణ్యా బ్రహ్మపరత్వాశంకనా

త్ సిద్ధాంతేచ తదనిరాకరణాత్తదభ్యుపగమప్రతీతేః - స్పష్టంచేదము
క్తం వాచస్పత్యే తదధికరణసిద్ధాంతారంభే। సామానాధికరణ్యే న ప్రశ్న
తత్ప్రతివాక్యయోః। పూర్వాపరపరామర్శాత్ ప్రధానత్వేపి గౌణతే
తి॥ ఉపసంహారేచ। నచాకాశశబ్దో గౌణోపి విళంబితప్రతిపత్తిః। తత్ర త
త్ర బ్రహ్మణ్యాకాశశబ్దస్య తత్పర్యాయస్య చ ప్రయోగప్రాచుర్యాద
త్యంతాభ్యాసేన గౌణస్యాపి ముఖ్యవత్ప్రతిపత్తేరవిళంబాదితి। విశిష్టా
ద్వైతిన స్తుతాదృశాభిప్రాయపరిజ్ఞానకుశలా ఆకాశప్రాణాదిశబ్దా
నాం బ్రహ్మణి యోగమేవాంగీచక్రుః। ఉక్తంచ శ్రీమతిభాష్యే। సంభ
వతి చ పరస్య బ్రహ్మణః ప్రకాశకత్వాదాకాశశబ్దాభిధేయత్వం ఆకాశతే
ఆకాశయతి చేతి ఏవమజామంత్రేపి నజాయత ఇత్యజేతి యోగార్థ ఏవా
శ్రితో న భవద్రీత్యాశ్చాగత్వకల్పనం। అతో నారాయణశబ్దస్య యోగేన
శివపరత్వవర్ణనం భవత్ సిద్ధాంతవిరుద్ధం యోగేనాన్యపదార్థాలాభేనా
సంభావితంచేత్యాస్తాంతావత్। ఏతేన కూర్మపురాణే శివసహస్రనామా
దౌ శివే నారాయణశబ్దప్రయోగదర్శనాచ్ఛివేపి నారాయణశబ్దస్య సం
జ్ఞాత్వమేవ సంభవతి కోశాదేరివ శ్రుతిపురాణాదేరపి శక్తిగ్రాహకత్వా
త్ - అన్యథా ఆకాశాదిపదానాం బ్రహ్మపరత్వాసిద్ధిప్రసంగాదితి నిర
స్తం॥ తస్యోదితినామ అథ నామధేయం సత్యస్య సత్యమిత్యాదిశ్రుతేః-
యస్మిన్ ప్రయుజ్యమానే తు గుణయోగస్స పుష్కలః॥ తత్రైవ బ్రహ్మశబ్దో
ఽయం ముఖ్యవృత్తో మహామునే। నతు నారాయణాదీనాం నామ్నామన్య
త్ర సంభవః। సర్వనామ్నాం గతిర్విష్ణురేక ఏవ ప్రకీర్తితః- ఋతే నా
రాయణాదీని నామాని పురుషోత్తమః। ప్రాదాదన్యత్ర భగవాన్ రాజేవ
ర్తే స్వకంపురమిత్యాదిపురాణస్య చ శక్తిగ్రాహకత్వేపి వాచ్యవాచక
భావా అప్రతిపాదికాయా ఏకో హ వా ఇత్యాదిశ్రుతేస్తాదృశపురా
ణస్య చ శక్తిగ్రాహకత్వాయోగాత్। ఆకాశాదిపదానాం బ్రహ్మపర
త్వాసిద్ధిప్రసంగాదిత్యస్య స్వపరసిద్ధాంతాజ్ఞానమూలకత్వాచ్చ- మత
ద్వయేపి బ్రహ్మణి రూఢేరనంగీకారాత్ లక్షణయా కారణవాక్యఘటక నా
రాయణశబ్దస్య శివపరత్వం తు తాత్పర్యానుపపత్తిరూపబీజాభావాన్న
సంభవతీత్యన్యత్ర ప్రపంచితం॥ యద్యపి ప్రతిపత్తిజన్యసంశయస్యాపి

చారాంగత్వాన్మధ్యస్థేనాదౌ విప్రతిపత్తిః ప్రదర్శనీయేతి॥ అత్రోచ్యతే-సంశయస్య విచారాంగత్వం పక్షతావిధయా అనుమితిజనకత్వేన వ్యుదసనీయతయా వా నాద్యః-సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావస్యైవ పక్షతాత్వాత్ సంశయస్య తథాత్వేపి సంశయాత్మకబోధానంగీకారేణ విప్రతిపత్తివాక్యస్య తజ్జనకత్వాయోగాత్। న ద్వితీయః - వాదిప్రతివాదిమధ్యస్థానాం స్వస్వాభిమతార్థనిశ్చయస్థలే విజయాదికముద్దిశ్యైవ విచారప్రవృత్త్యా సంశయస్య వ్యుదసనీయత్వాభావాత్॥ కథంచిదంగత్వేపి తత్సంపాదకవాక్యస్య నియమతః ప్రయోక్తవ్యత్వే బాధాభావప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావాదిప్రతిపాదకవాక్యానామప్యావశ్యకత్వాపత్తేః॥ అవయవప్రయోగవద్వాదినా తత్ప్రయోగసంభవేన మధ్యస్థేనేత్యస్యావయవానంతరమపి తత్సంభవే నాదావిత్యస్యానుపపత్తేశ్చ। యదపి తత్రేయం విప్రతిపత్తిః - నారాయణశబ్దశ్శివపరో న వేతి- విధికోటిస్సామానాధికరణ్యేన నిషేధకోటిరవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన। తత్ర విధికోటిరద్వైతవాదినాం శైవానాంచ॥ న చాద్వైతినాం శివజగత్కారణతాబాధితా తన్మతే శుద్ధాద్వితీయబ్రహ్మణ ఏవ జగత్కారణత్వప్రతిపాదనాదితి వాచ్యం తామష్టాదశధా దృష్ట్వా శంకరసూత్రసంహితాం తాంచక్రే శారీరకంభాష్యం సర్వశ్రుతిమనోరమమిత్యభియుక్తోక్త్యా నిఖిలాద్వైతగ్రంథమూలభూతశారీరకమీమాంసామూలత్వస్య సూతసంహితాయాం ప్రసిద్ధత్వాత్। తత్ర శివస్య జగత్కారణత్వప్రతిపాదనాదితి॥ అత్రోచ్యతే॥ శివపరత్వం హి కిం శివప్రతీతీచ్ఛయా ఉచ్చరితత్వం శివప్రతీతిజనకత్వప్రకారకేచ్ఛావిశేష్యత్వం శివవాచకత్వం వా అవ్యవహితోత్తరత్వసంబంధావచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతామారభ్యణత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాపర్యంతం। గత్వా తాదృశావచ్ఛేదకతానిరూపితాత్వావచ్ఛిన్న శివవాచకతారూప విశిష్టానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నశక్తిమత్త్వం - వా శక్తిభ్రమలక్షణాగ్రహాధీన శివవిషయకశాబ్దబోధజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయత్వం వా జలశాయిత్వావచ్ఛిన్న శివవిషయిత్వావచ్ఛిన్న తాదృశశాబ్దబోధనిష్ఠజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయత్వం వా॥ నాద్యద్వితీయౌ॥ శివబోధేచ్ఛయా శైవై-

నోచ్చరితేనారాయణశబ్దేతయోశ్శైవేతరైరప్యంగీకారాద్విధా సిద్ధ
సాధనస్య నిషేధే బాధస్యచ ప్రసంగాత్ । నతృతీయః। నారాయణ
శబ్దస్యాధికరణసామాన్య వాచకాయనపదమటితస్య శివరూపాధికరణ
వాచిత్వస్య సర్వసిద్ధత్వే నసిద్ధసాధనబాధయోః ప్రసంగాత్ । నచతు
ర్థః । యోగశక్త్యంగీకర్తౄణాం భవతాంమతేసముదాయస్య వాచ
కత్వానుపగమేనఽర్థాబాధాత్ । నపంచమః । నారాయణాద్రుద్రో జా
యత ఇత్యాదిశ్రుతి జన్యబోధజనకతావచ్ఛేదకవిషయతామాదాయసి
ద్ధసాధనబాధయోః - ప్రసంగాత్ నషష్ఠః । పర్యాయపదాంతరజన్యబో
ధేవ్యభిచారవారణాయావ్యవహితోత్తరత్వస్య జన్యతావచ్ఛేదకత్వే వి
షయతాయాః ప్రయోజనవిరహేణానివేశేనవిర్థాబాధప్రసంగాత్ విధి
కోటిస్సామానాధికరణ్యే ననిషేధకోటిరవచ్ఛేదకావచ్ఛేదే నేత్యప్యయు
క్తంనరాణాంసమూహోనారంజీవసముదాయఃతస్యాయశ్శుభావహ
విధిః మోక్షసాధనీభూతభక్తిప్రపత్త్యన్యతరాత్మకః - తస్యణఃకంటకభూ
తః స్వసేవాద్వారా మోక్షసాధనీభూతభక్త్యాదిప్రతిబంధక ఇతియా
వత్ - ణశబ్దస్సుపుమాన్ జారేభైరవేకంటకేధ్వనావితినానార్థకోశాత్
శివస్యపరిమితఫలదానద్వారా మోక్షాదిప్రతిబంధకత్వంచబృహ్మణంశి
తికంఠంచయాశ్చాన్యాదేవతాస్స్మృతాః ప్రతిబుద్ధానసేవంతేయస్మాత్ప
రిమితంఫలమితివచనసిద్ధం। తథాచోక్తరూపేణశివబోధేచ్ఛయోచ్చరితస్య
లక్షణయా శివబోధేచ్ఛయోచ్చరితస్యచ నారాయణశబ్దస్యశివపరతా
యావైష్ణవానుమతత్వాత్ సిద్ధసాధనబాధయోః - ప్రసంగాత్ । నచే
త్యాదికమపినయుక్తం అంశవిశేషితత్పురాణవిరుద్ధార్థకేవ్యా
కరణసమానార్థకత్వాభావవతిచమహాభారతే అష్టాదశపురాణాని అ
ష్టౌవ్యాకరణానిచ - దృష్ట్వాసత్యవతీసూనుశ్చక్రే భారతసంహితామి
త్యాద్యుక్తివత్ భాష్యస్యసూతసంహితాసమానార్థకత్వాభావేపి
తాష్టాదశధాదృష్ట్వత్యాదేరుపపత్తేస్త్వచనస్య తత్సమానార్థక
త్వాసాధకత్వాత్ సమానార్థకత్వసాధకత్వేపిశివజగత్కారణత్వా
తిరిక్తాంశేతత్సమానార్థకత్వమాదాయోపపత్తేః ॥ భాష్యస్యపత్యుర
సామంజస్యాదిత్యధికరణపూర్వపక్షాంశే శివజగత్కారణత్వప్రతిపా

దకతయా తదంశేగత్సమానార్థకత్వస్యాపి సంభవాత్ । యదప్యుక్తం
మత్రవిధికోటివాదినాం ప్రయోగః నారాయణశబ్దశ్శివపరః శివవృత్తి
ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతిపాదకత్వాత్ యథా శివశబ్ద ఇతి । తన్న ॥ శివపరత్వ
స్య పూర్వోక్తరీత్యాఽసిద్ధత్వస్యాప్యసంభవాత్ ప్రథమద్వితీయయో రా
స్సాధ్యత్వే ఘటాదిబోధేచ్ఛయా ఉచ్చరితే ప్రణవపదే వ్యభిచారాత్ చ
తుర్థస్య తయోస్సాధ్యత్వే దృష్టాంతే సాధ్యవైకల్యాత్ పఞ్చమహేతోర
ప్రసిద్ధేశ్చ । జలశాయిత్వస్య శివే అప్రసిద్ధత్వాత్ ప్రసిద్ధావపి నారాయ
ణశబ్దస్య శివగతజలశాయిత్వ ప్రతిపాదకత్వాత్ । ఆపో నారా ఇతి ప్రో
క్తా ఇతి మనువచనే తా అయనస్యాయనం ప్రోక్తమిత్యేతచ్ఛబ్దేన తత స్స్వయం
భూరాభర్గవానితి పూర్వనిర్దిష్టస్యైవ పరామర్శేన తద్గతజలశాయిత్వప్ర
తిపాదకత్వేప్యన్యగతత్ప్రతిపాదకత్వాయోగాత్ । యత్తు లింగమూ
ర్తిం మహాజ్వాలామాలాసంభృతమవ్యయం । లింగస్య మధ్యే రుచిరం
చంద్రశేఖరవిగ్రహం వ్యోమమార్గే తథా లింగే బ్రహ్మాణం హంసరూపి
ణం విష్ణుం వరాహరూపేణ లింగస్యాధస్త్వధోముఖం బ్రహ్మాణం దక్షిణే
తస్య కృతాంజలిపుటం స్థితం వామే విష్ణుం మహాబాహుం కృతాంజలిపుటం
తథా । మధ్యే లింగం మహాఘోరం మహాబ్ధేరంభసిస్థితమిత్యాది శివపురా
ణవచనోపబృంహితేన యమంతస్సముద్రే కవయో వయంతీతి మహో
పనిషన్మంత్రేణ శివే జలశాయిత్వం సిద్ధ్యతీతి । తన్న । తామస శైవపురా
ణగతస్యాస్య వచనస్య సాత్త్వికపురాణవిరుద్ధశివగత విష్ణుసేవ్యత్వాది ప్ర
తిపాదకతయా అప్రామాణికత్వాత్ । ప్రామాణికత్వేపి మహాబ్ధేరం
భసిస్థితం ధ్యాయత్ప్రదోషసమయే శివసాయుజ్యమాప్నుయాదితి ధ్యా
నాకారసమర్పణపరత్వాత్ ధ్యానస్య చ భ్రమత్వేప్యుపపత్త్యా విషయ
సత్త్వాసాధకత్వాత్ । వస్తుతోస్య వచనస్య లింగమూర్తేరూర్ధ్వాధో
దేశయోరపరిచ్ఛేద ప్రతిపాదనపరతయా సముద్రజలవృత్తిత్వాప్రతి
పాదకత్వాత్ । సపవాధస్త్రాదిత్యాదేరివ మహాబ్ధేరంభసిస్థితమిత్యస్య
సంబంధమాత్రప్రతిపాదకత్వాత్ జలాధికరణకశయనకర్తృత్వరూప
జలశాయిత్వ ప్రతిపాదనపరతయైతద్వచనోపాదానస్యాత్యంతమనుచి
తత్వాచ్చ । యస్తూక్తం నిషేధకోటివాదినస్తు నారాయణశబ్దస్య కేవల

యౌగికత్వే పక్షే ణత్వం న సంభవతీత్యుక్తహేతుస్స్వరూపాసి
ద్ధః। తథాహి అత్ర పూర్వపదాత్సంజ్ఞాయామగ ఇత్యనేనైవ ణత్వం వక్త
వ్యం తచ్చ న సంభవతి నారాయణశబ్దస్య శివపరత్వే సంజ్ఞాత్వాభావా
త్ సూత్రార్థస్తు పూర్వపదస్థాన్నిమిత్తాత్పరస్య నస్య ణస్స్యాత్స
త్సంజ్ఞాయామితి। ఉదాహరణం తు ద్రుణసః ఖరణస ఇత్యాది। త
త్ర ద్రుగివ నాసా యస్య ఖరస్యేవ నాసా యస్యేతి విగ్రహే పూర్వపదస్థా
ద్రేఫాత్పరస్య నస్య ణత్వం భవతి సంజ్ఞాత్వే ఇతరథా తు ద్రునసః ఖర
నస ఇత్యేవ స్యాత్ ఏవం చ ప్రకృతే పూర్వ నారపదస్థాద్రేఫాత్పరస్య
ఉత్తరాయనపదస్థస్య నస్య ణత్వం భవతి తథా చోక్త హేతురసిద్ధ ఏవేతి-
తస్మాన్నారాయణశబ్దేన శివపరః శివవిషయకశాబ్దబోధజనకీభూ
తాకాంక్షాశూన్యః త్వాత్ యః యద్విషయకశాబ్దబోధజనకీభూతాకాం
క్షాశూన్యః స న తత్పరః యథా ఘటవిషయకశాబ్దబోధజనకా
కాంక్షాశూన్యః పటశబ్దో న ఘటపర ఇతి శివవిషయకశాబ్దబోధజనకా
కాంక్షానకారఘటిత ఇవ తచ్ఛూన్యత్వస్య పక్షే సత్వాద్ధేతుసత్వోపపత్తి
రితి శ్రీవైష్ణవాదీనాం మతముపన్యస్తం తదిదం తన్మతాజ్ఞానవిజృంభితం। త
థాహి। వైష్ణవాపయోహి శివే జలశాయిత్వస్యాప్రసిద్ధత్వాత్ప్రసిద్ధావ
పి నారాయణశబ్దస్య శివగతజలశాయిత్వాప్రతిపాదకత్వాత్స్వరూపా
సిద్ధ్యాదికం ప్రాగుక్తవ్యభిచారాదికం చ వదంతి న తు భవదుక్తరీత్యా। నా
రాయణశబ్దస్య యౌగికత్వపక్షే ణత్వాసంభవేపి జలశాయిత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతిపాదకత్వానపాయాత్ నకారఘటితస్యేవ ణకారఘటితస్యా
ప్యయనపదస్యాధికరణవాచిత్వాత్ అన్యథా భగవత్యయోగ్యబోధా
న్యథానుపపత్త్యా జలశాయిత్వప్రకారకబోధోపయికాకాంక్షాత్వస్య
ణకారఘటితానుపూర్వ్యామపి కల్పనీయత్వాత్। ప్రకారభేదే నాకాం
క్షాయా భేదేపి విశేష్యభేదే న తద్భేదాయోగేన జలశాయిత్వేన భగవద్బో
ధే అన్యాకాంక్షా శివబోధే చాన్యేతి కల్పనాయోగాత్ పూర్వపదాత్సం
జ్ఞాయామిత్యత్ర సంజ్ఞాస్థలే ణకారఘటితానుపూర్వ్యా ఏవ సాధుత్వస్యై
వ జ్ఞాపనాత్। సాధుత్వాసాధుత్వయోశ్చ పుణ్యపాపజనకత్వరూపత్వా
త్ ఏకశ్శబ్దస్సమ్యగ్జ్ఞాతస్సుష్ఠు ప్రయుక్తస్స్వర్గేలోకే కామధుగ్భవతీతి

శ్రుత్యాసుశబ్దస్య పుణ్యజనకతాయాం న మ్లేచ్ఛితవై నాపభాషితవై మ్లే
చ్ఛోవా ఏషయదపశబ్ద ఇతిశ్రుత్యా అపశబ్దస్య పాపజనకతాయాశ్చ
సిద్ధత్వాత్। పుణ్యాదిజనకతావచ్ఛేదకంచ యదిసుశబ్దత్వాదికమనుగతం
తదాతదేవనోచేత్తత్తచ్ఛబ్దత్వాదికమిత్యన్యదేతత్ - ద్రురివ నాసాయ
స్యేతివిగ్రహవర్ణనమయుక్తం। అజ్ నాసికాయాః సంజ్ఞాయాంనసం
చాస్థూలాదిత్యనేన నాసికాశబ్దస్య నసాదేశవిధానేన ద్రురివనాసికే
త్యేవవిగ్రహప్రదర్శనస్యయుక్తత్వాత్। ఏతేన ఇతరథాతుద్రునసః
ఖరనస ఇత్యేవస్యాదితిచనిరస్తం। ఉక్తసూత్రేణసంజ్ఞాయామేవనసా
దేశవిధానేనాసంజ్ఞాయాంద్రునాసిక ఇత్యేవరూపసిద్ధేః। తథాచోక్త
రీత్యావిప్రతిపత్తిప్రదర్శనపూర్వకం విచారప్రవృత్తివర్ణనమయుక్తంవ
స్తుతస్తుయోగప్రయోజ్య జలశాయిత్వప్రకారకబోధేచ్ఛయా ఉచ్చరి
తో నారాయణశబ్దస్సాధురేవేతి తదర్థంతద్ఘటకణకారశ్శాస్త్రవిహితో
నవేతితదర్థంతాదృశణకారోణత్వవిధాయకశాస్త్రోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకా
క్రాంతస్థానికోనవేతిసంశయేపూర్వపదాత్సంజ్ఞాయామితిశాస్త్రోద్దే
శ్యతావచ్ఛేదకస్యసంజ్ఞాఘటితత్వేనతదాక్రాంతత్వస్య కేవలయౌగిక
నారాయణశబ్దఘటకణకారే అసంభవేపి అట్కుప్వాఙ్నుమ్వ్యవాయే
పీతిశాస్త్రోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతస్థానికత్వసంభవాత్ తాదృశోద్దే
శ్యతావచ్ఛేదకఘటకపదత్వస్యసమాససాధారణస్య నివేశసంభవా
త్తాదృశణకారస్యశాస్త్రవిహితత్వేనతద్ఘటితనారాయణశబ్దస్య సాధు
త్వంసంభవతీతి పూర్వపక్షస్యతాదృశపదత్వస్యనివేశేతిప్రసంగాత్
సమాసవ్యావృత్తమేవపదత్వంనివేశ్యం। తథాచతాదృశశాస్త్రోద్దేశ్య
తావచ్ఛేదకాక్రాంతస్థానికత్వస్యాభావేనతాదృశణకారస్య శాస్త్రవి
హితత్వాసంభవాత్ తద్ఘటితనారాయణశబ్దస్యసాధుత్వంనసంభవతీ
తిరీత్యా సిద్ధాంతస్యచప్రవర్తనేనవిచారోబోధ్యః॥ అత్రశైవమతాను
యాయినః॥ పూర్వపదాత్సంజ్ఞాయామిత్యనేన నారాయణశబ్దే ణత్వా
సంభవేపి అట్కుప్వాఙ్నుమ్వ్యవాయేపీత్యనేనైవణత్వంసంభవతి।సూ
త్రార్థస్తు అట్కవర్గపవర్గాః ఆఙ్నుమ్ ఏతైర్వ్యస్తైర్యథాసంభ

పం మితి త్రైశ్వవ్యవధానేపి రషాభ్యాం పరస్య నస్య ణత్వం స్యాత్ సమా
నపద ఇతి। ఉదాహరణం। రామేణేత్యాది। తథాచ ప్రకృతేప్య డాదిభి
న్నైకవ్యవధానాభావాత్ సామాసికసమానపదత్వస్యాపి సంభవాత్
నకారస్య ణత్వం నిరాబాధం సిధ్యతి। నచ। సమాససాధారణసమానపద
త్వమత్ర వివక్షితుమశక్యం గంధర్వగానం రామనామేత్యాదావతిప్రసం
గాత్ పద ఇత్యేకత్వవివక్షయైవ తల్లాభసంభవాత్ సమానగ్రహణవై
యర్థ్యాచ్చ। తస్మాన్నిమిత్తానధికరణనిమిత్తిమత్పదాఘటితత్వరూపం స
మానపదత్వమేవ వివక్షణీయ్యం తథాచ ప్రకృతే నిమిత్తభూత రేఫానధికర
ణనకారరూపనిమిత్తిమదయనపదఘటితత్వాద్యౌగికత్వపక్షే ణత్వం నై
వ సంభవతీతి వాచ్యం। ఉక్తపారిభాషికసమానపదత్వవివక్షణేప్యుక్త
స్థలే నకారస్య ణత్వసంభవాదుత్తరపదత్వే చాపదాదివిధౌ ప్రత్యయలక్ష
ణప్రతిషేధాదయనేత్యస్యాంతర్వర్తినీం విభక్తిమాశ్రిత్య పదత్వాద్యో
గాద్వివక్షితసమానపదత్వసంభవాత్ వార్తికార్థస్తు ఉత్తరపదస్య ప
దత్వప్రయుక్తకార్యే కర్తవ్యే ప్రత్యయలక్షణప్రతిషేధ ఇతి ప్రకృతే చా
యనేత్యస్య పదత్వప్రయుక్తణత్వే కర్తవ్యే ప్రత్యయలక్షణప్రతిషేధేన
తస్య పదత్వాభావాత్ అట్కుప్వా జినిసూత్రేణైవ ణత్వం సంభవతి
ఉక్తరీత్యా గంధర్వగానాదావతిప్రసంగస్తు తస్య క్షుభ్నాదిగణే పాఠాంగీ
కారాదేవ వారణీయః। తస్య ఆకృతిగణత్వాదితి వదంతి॥ తన్న॥ ణత్వవిధేః
పదత్వప్రయుక్తకార్యత్వాభావాత్ తత్ప్రయోజకసమానపదత్వస్య
భిన్నపదత్వాభావమాత్రరూపత్వేపి భిన్నపదత్వాభావవత్త్వే సతి పదత్వ
రూపత్వాభావాత్। ప్రత్యుతోత్తరపదస్య పదత్వాభావ ఏవ ణత్వవిధేః
ప్రవృత్త్యా తస్య పదత్వాభావే నైవ ప్రయుక్తత్వాత్॥ అపదాదివిధా
విత్యస్య పదాంతవిధావిత్యర్థాత్ ణత్వవిధేః పదాంతవిధిత్వాభావేన ప్రత్య
యలక్షణప్రతిషేధాయోగాచ్చ నారాయణశబ్దేపి నకారస్య పదమధ్య
త్వేన పదాంతవిధిత్వాభావేన ప్రత్యయలక్షణసత్త్వాత్ నిరుక్తసమాన
పదత్వాభావేన ణత్వాసంభవాత్। అపదాదివిధావిత్యస్యోక్తార్థశ్చ
గ్రంథకృతామపి సమ్మతః తత్ర తత్ర పదాంతవిధావేవ ప్రత్యయలక్షణ
ప్రతిషేధ ఇత్యుక్తత్వాత్। యత్తు పదాంతవిధావేవేతి గ్రంథేషు ఏవకా

రేణపదాదివిధేరేవవ్యవచ్ఛేదః క్రియతే పదమధ్యవిధేరపి వార్తికస్యార స్యానురోధేన గ్రహణాత్ చక్షుషైవ రూపం గృహ్యత ఇత్యాదావేవ కారేణత్వచ ఏవవ్యవచ్ఛేదదర్శనాదన్యథా మనసాపి రూపస్య గ్రహ ణాత్తద్వాక్యస్య బాధితార్థకత్వాపత్తేరితిచేన్న । ఉక్తవాక్యే గృహ్యత ఇత్యాఖ్యాతస్య లౌకికవిషయతార్థకత్వేన తత్ర చక్షుర్భిన్నేంద్రియా ప్రయోజ్యత్వస్యానపాయాచ్చక్షుర్భిన్నత్వగాదీంద్రియాప్రయో జ్యత్వస్యైవకారార్థత్వే ఏవకారస్య లాక్షణికత్వాపత్తేః । ఏవకా రస్య సామాన్యతస్సమభివ్యాహృతపదార్థతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాన్య సంబంధాభావేశక్తేః అన్యథా పృథివ్యామేవ గంధ ఇతివత్ పృథివ్యామే వరస ఇత్యాపత్తేః । పృథివ్యన్యతేజ ఆదివృత్తిత్వాభావస్య రసేఽబాధా త్ । యదపి పదాంతవిధావేవ ప్రత్యయలక్షణప్రతిషేధ ఇత్యస్య వార్తి కకృతామభిప్రేతత్వే ఉత్తరపదత్వే చపదాంతవిధౌ ప్రత్యయలక్షణ ప్రతిషేధ ఇత్యేవ తైరుచ్యేత అపదాదివిధావితివక్రాభిధానబలాత్ పద మధ్యవిధావపి ప్రత్యయలక్షణప్రతిషేధోక్తిత్యాశయ ఉన్నీయత ఇతి । త దపిన । పదాంతవిధావిత్యుక్తే పదాంతవిధౌ ప్రతిషేధ ఇత్యర్థలాభేపిప దాదివిధౌనభవతీత్యర్థాలాభాత్ తల్లాభాయైవకారఘటనాయా ఆవశ్యక త్వాత్తద్ఘటితపదాంతవిధిశబ్దలభ్యార్థస్యైవాపదాదివిధావిత్యనేనో క్తేః । అపదాదివిధావిత్యేతద్ఘటకపదాదిశబ్దేన తత్పదఘటకవర్ణధ్వం సాసమానకాలీనత్వే సతితత్పదఘటకవర్ణప్రాగభావసమానకాలీనత్వ రూపస్యమధ్యవ్యావృత్తస్య పరమాదిత్వస్య వివక్షణాత్ సత్యంతాఘ టితస్య మధ్యసాధారణస్య విశేష్యదళమాత్రరూపస్య తస్య వివక్షణాత్ అపదాదివిధావిత్యనేనపదాంతవిధావేవేత్యర్థలాభాత్ అంతర్యామ్యధి దైవాధిలోకాదిషు తద్ధర్మవ్యపదేశాత్ ద్యుభ్వాద్యాయతనంస్వశబ్దాది త్యాదిసూత్రేషు మధ్యస్యాప్యాదిశబ్దేనగ్రహణేనతస్యాప్యాదిశబ్దార్థ త్వాత్ కించ రామేణేత్యాదావి నేత్యస్య నిమిత్తానధికరణనిమిత్తిమత్త్వేన తద్ఘటితత్వాణ్ణత్వానుపపత్తివారణాయోపాత్తంపదత్వన్న సుప్తిఙం తత్వరూపం తథాసతిగంధర్వగానమిత్యాదౌ గతికారకోపపదానాంకృ ద్భిస్సహసమాసవచనం ప్రాక్సుబుత్పత్తేరితిపరిభాషయాకృదంతేనస

మానేణత్వానుపపత్తేః। కింతు పాణిన్యాదిసంకేతాప్రయోజ్యబోధజన
కతావచ్ఛేదకీభూతవిభక్తీతరావ్యవధానాఘటితాకాంక్షావత్త్వరూపంత
థాచేనేత్యస్యవిభక్తీతరప్రాతిపదికావ్యవధానఘటితాకాంక్షావత్త్వే
పితదఘటితాకాంక్షావత్త్వవిరహాద్వ్యావృత్తిః। టాంజనిజసామినా
త్యస్య ఇతిసూత్రజన్యబోధజనకతావచ్ఛేదకాకాంక్షాశాలిత్వాత్తద్దో
షతాదవస్థ్యవారణాయాప్రయోజ్యాంతం। తథాచాయనేత్యత్రప్రత్యయ
లక్షణప్రతిషేధేపినిమిత్తానధికరణనిమిత్తినుత్వే సతినిరుక్తపదత్వవత్త్వా
ణ్ణత్వానుపపత్తిర్దుర్వారా। అథవాపదత్వమత్రపదత్వయోగ్యత్వం
ధాతుప్రాతిపదికాన్యతరత్వరూపం వివక్షితమితి అయనేత్యస్య తాదృ
శపదత్వాణ్ణత్వంసుఘటమితి - వస్తుతస్తుపూర్వోత్తరత్వపూర్వోత్తరాడాదిభిన్నో
త్తరత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వ
పూర్వోత్తరసుబుత్తరత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితా
కభేదవత్త్వైతత్త్రితయసంబంధేనరేఫషకారాన్యతరవిశిష్టస్యనకారస్యస్థా
నేణకారోభవతీత్యట్కుప్వాఙ్నుమ్వ్యవాయేపీతిసూత్రార్థః। ఉక్తసూ
త్రస్యరషాభ్యాన్నోణస్సమానపద ఇత్యనేనైకవాక్యతాపన్నత్వాత్
తస్మాదిత్యుత్తరస్యేతి పరిభాషాసహకృతేనరషాభ్యామిత్యనేనరషా
భ్యాంపరస్యేత్యర్థలాభాత్ప్రథమసంబంధస్య ఫలితత్వాత్ తల్లాభశ్చ
యథామతంశబ్దాధ్యాహారేణార్థాధ్యాహారేణవేత్యన్యత్। యదప్యు
క్తపరిభాషాసహకృతేనరషాభ్యామిత్యనేనపూర్వోత్తగవర్ణానుత్తరత్వవి
శిష్టపూర్వోత్తగత్వరూపస్యావ్యవహితోత్తరత్వమేవలభ్యతేతాదృశపరిభా
షాఘటకోత్తరపదస్యావ్యవహితోత్తరార్థకత్వాత్ తథాప్యట్కుప్వాఙ్
నుమ్వ్యవాయేపీత్యనేనతాదృశావ్యవహితత్వఘటకవర్ణపదాదిభిన్నత్వ
లాభాదట్కుప్వాఙ్నుమ్వ్యవాయేపిరషాభ్యాంపరస్యేత్యేవావతాప్ర
థమద్వితీయసంబంధయోర్లాభః తృతీయస్యచసమానపదఇత్యనేనలాభ ఇతి
బోధ్యంషష్ఠీస్థానఇత్యనేనచస్థానఇత్యస్యలాభః। స్థానంచావ్యవహితపూ
ర్వత్వావ్యవహితోత్తరత్వాన్యతరసంబంధేన తద్వర్ణవిశిష్టోవర్ణః। త
థాచోక్తత్రితయసంబంధేనరేఫషకారాన్యతరవిశిష్టోయోనకారః ఉక్తా
న్యతరసంబంధేనతద్విశిష్టోవర్ణఃఉక్తాన్యతరసంబంధేనణకారవాన్భవతీ

త్యర్థః ఏతేన స్థానపదస్య దేశపరత్వం కాలపరత్వం వేత్యాది వికల్పానవ
కాశః। అత్ర నర ఇత్యాది వారణాయ ప్రథమసంబంధః। రామేణేత్యస్య
సంగ్రహాయ దర్శనేనేత్యస్య వారణాయ చ ద్వితీయః। రామనామే
త్యాది వారణాయ తృతీయః। తృతీయసంబంధఘటకస్యోత్తరత్వం స్వోత్త
రత్వేన జ్ఞాయమానత్వం లుప్తసాధారణం। తథా చ నారాయణ పదఘట
కాయనపదే ప్రత్యయలక్షణప్రతిషేధేపి ణత్వాసంభవస్తదవస్థః యద్వా
స్వాఘటితపదఘటకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతియో
గితాకభేదవత్త్వమేవ తృతీయసంబంధః తేన లుప్తవిభక్త్యనుసంధాన విర
హేపి న క్షతిః నిమిత్తానధికరణనిమిత్తిమత్పదాఘటితత్వమిత్యస్యాపి నిరుక్త
తృతీయసంబంధ ఏవ తాత్పర్యం యథాశ్రుతం తు న యుక్తం రామనామేత్యా
దౌ ణత్వాపత్తేః। ఫలోపధాయకతారూప నిమిత్తతా వివక్షణేపి రామనా
మ్నామిత్యాదౌ తదాపత్తేః ఫలోపధాయకతానివేశే అన్యోన్యాశ్రయా
చ్చ। నారీశబ్దఘటకరేఫస్య ఫలోపధాయకత్వాభావేన కారాభావః ణ
కారాభావే చ తదభావ ఇతి। గంధర్వగానమిత్యాదావతిప్రసంగవారణా
య తేషాం క్షుభ్నాదిగణే పాఠకల్పనమౌచిత్యం తాను చితం క్షుభ్నాదౌని
షేధేనాస్త్రస్య అట్కుప్వాఙ్నుంవ్యవాయేపీత్యనేనైకవాక్యత్వాదుక్త
తృతీయసంబంధేన రేఫషకారాన్యతరవిశిష్టస్య క్షుభ్నాదిగణప్రవిష్టపద
ఘటకభిన్నస్య ణకారస్య ణత్వం భవతీత్యర్థపర్యవసానాత్ తత్ర క్షుభ్నా
దిగణఘటకభిన్నత్వస్య తాదృశగణత్వాశ్రయభిన్నత్వరూపత్వాత్ తా
దృశగణత్వస్య చ తత్తత్పదవిషయకజ్ఞానవిషయత్వరూపత్వాత్ తత్ర చ జ్ఞా
నే తత్పదవిషయకత్వవిశిష్టతత్పదవిషయకత్వవిశిష్టాపరపదవిషయకత్వ
మిత్యాదిరీత్యా నివేశావశ్యకతయా విశేషణవిశేష్యభావే వినిగమనావిరహే
ణ తత్తదవచ్ఛిన్నభేదానాం నివేశాపత్తేః తత్తత్పదాదివిశిష్టోపాదాయత
త్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదనివేశస్యౌచిత్యేన తత్ర క్షుభ్నాదిగణే రామనా
మగంధర్వగానాదిశబ్దానామనంతానాం పాఠకల్పనే అనంతతత్తద్వ్యక్తి
త్వావచ్ఛిన్నభేదానాం నివేశాపత్త్యా మహాగౌరవాత్ కించైవం రషాభ్యాం
నో ణః పదేవ్యవాయేపీత్యేకసూత్రకరణే నైవ సర్వసామాన్యోపపత్త్యా అ
ట్కుప్వాఙ్నుంవ్యవాయేపి పూర్వపదాత్సంజ్ఞాయామిత్యాదీని ణత్వవిధిని

క్షోభణాప్రాప్తౌ ణత్వప్రయోగావిఫలానిస్యుః। రామేణేత్యాదౌ ప్రమాణసత్త్వ
త్వాదౌచణత్వోపపత్తేరుక్తన్యాసేనైవసంభవాత్ ఆదశేనేత్యాదేః
క్షుభ్నాదౌపాఠకల్పనయైవణత్వవారణసంభవాత్ అసంజ్ఞాయాంప్రమ
ణసత్త్వాదిపాఠస్యక్షుభ్నాదౌకల్పనేనైవకేవలయోగార్థపరప్రమాణస
ఇత్యాదేర్వారణసంభవాత్। యదప్యస్మదుక్తరీత్యాణత్వోపపత్తిమ
నంగీకృత్యగంధర్వగానాదేఃక్షుభ్నాదౌపాఠమకల్పయిత్వానారాయణ
శబ్దేణత్వవారణేప్రశ్నోపనిషదియథానద్యఃస్యందమానాస్సముద్రా
యణాఃసముద్రంప్రాప్యేతిషోడశకలాఃపురుషాయణాఃపురుషంప్రా
ప్యేతిచసమామ్నాతయోఃసముద్రాయణపురుషాయణశబ్దయోర్ణ
కారఘటితత్వానుపపత్తిస్సర్వథైవవారయితుమశక్యేత్యుక్తమ్। తన్న
ప్యయుక్తమ్। భవద్రీత్యాసముద్రాయణపురుషాయణశబ్దయోస్సాధు
త్వేతయోర్లోకేపిప్రయోగాపత్తేః ఛందసిదృష్టానువిధిరిత్యనేనైవత
త్సాధనస్యయుక్తత్వాత్ తయోర్లోకేప్రయోగస్యేష్టత్వేచప్రుషో
దరాదిగణపాఠకల్పనయోపపత్తిసంభవేననిరర్థకాయుక్తప్రయాసస్యాను
చితత్వాత్। యదపినవిద్యతేరాఃయస్యసః అరాఃదరిద్రఃసనభవతీతి
నారాఃశ్రీమాన్ సచాసౌఅశ్చనారాయఃనారైఇతిప్రాతిపదికస్యైకార
స్యాయాదేశవిధానాత్ శ్రీమాన్ విష్ణురిత్యర్థః తస్యణస్సుఖంయస్మా
త్సనారాయణఇతివిత్పత్త్యాశ్రీమద్విష్ణుసంబంధిసుఖజనకత్వరూపశివవృ
త్తిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిపాదకత్వంనారాయణశబ్దస్యనిరాబాధమితి। త
దపిన। నారాయశబ్దేనవిష్ణోర్లాభేపిసంబంధిలాభస్యనారాయశ
బ్దలక్షణాధీనత్వాత్ ణశబ్దేనసుఖస్యబోధేపితజ్జనకబోధస్యబహువ్రీహి
స్థలీయాన్యపదార్థలక్షణాధీనత్వాన్నారాయణశబ్దస్యశివేశక్త్యసి
ద్ధేః నారాఇత్యస్యాత్యల్పధనస్వామిసాధారణధనసామాన్యాభావవద్భేద
బోధకత్వేపిశ్రీమత్వాబోధకత్వాత్ ఏకకాచవత్త్వేపిధనసామాన్యాభా
వవద్భేదసత్త్వాత్ అసూరిర్నభవతీత్యసూరిరితివదరాఃనభవతీత్యన
రా ఇత్యస్యసాధుత్వేపినారా ఇత్యస్యాసాధుత్వాత్ సర్వస్యాపివిష్ణుశ
రీరతయావిష్ణుసంబంధిసుఖజనకత్వేపిశివస్యతేనరూపేణాశక్యప్రహ

ణాయోగాచ్చ। యదపి స్వనేత్రసహితసహస్రకమలసపర్యయా పరి
తోషితేన శివేన విష్ణోశ్చక్రదానాదిప్రతిపాదకబహుతరపురాణవచనే
భ్యో విష్ణుసంబంధిసుఖజనకత్వమసాధారణ్యేన సిద్ధ్యతీతి। తన్న విష్ణునా
క్రియమాణాయాశ్శివపూజాయాస్తత్తచ్చక్రాదిస్వీకరణస్య చ స్వదత్త
వరప్రతిపాలనార్థత్వేన తేన శివసుఖజనకత్వస్య విష్ణౌ సిద్ధావపి విష్ణుసుఖ
జనకత్వస్య శివే అసిద్ధేః। తథా చ వారాహే పంచసప్తతితమేऽధ్యాయే
భగవంతం ప్రతి రుద్రః। ఏవముక్తే పునర్వాక్యమువాచోమాపతిర్ముదా।
అన్యం దేహి వరం దేవ ప్రసిద్ధం సర్వజంతుషు। మర్త్యో భూత్వా భవాన్
దేవ మామారాధయ కేశవ। మాం వహస్వ చ దేవేశ వరం మత్తో గృహాణ
చ। యేనాహం సర్వభూతానాం పూజ్యాత్పూజ్యతమో భవం। శ్రీభగవాన్।
దేవకార్యావతారేషు మానుషత్వముపాగతః। త్వామేవారాధయిష్యామి
త్వమేవ వరదో భవ। యత్త్వయోక్తం వహస్వేతి దేవదేవ ఉమాపతే।
సోహం వహామి త్వాం దేవ మేఘో భూత్వా శతం సమాః। మదంశో ద్వాప
రే యస్తు విష్ణునామాభిభూతలే। అవతీర్ణో భవంతం తు ఆరాధయతు శం
కరేతి। ఏతేన నరాణాం నారస్య వా సంబంధినీ నారే అయశ్చ ణంచ అయణే
యస్మాదితి వ్యుత్పత్త్యా నారాయణశబ్దేన నరసంబంధిశుభావహవిధిజ్ఞానై
తదుభయజనకత్వవిశిష్టశివస్య బోధః। అయశబ్దస్య శుభావహవిధివాచి
త్వం ణకారస్య జ్ఞానవాచిత్వం చామరనానార్థరత్నమాలాదౌ సిద్ధమితి ని
రస్తం నరసంబంధిశుభావహవిధిజ్ఞానోభయబోధస్య శక్త్యసంభవేపి తజ్జ
నకబోధస్యాన్యపదార్థలక్షణాధీనత్వాత్। అల్పాచితరస్య ణశబ్దస్య పూ
ర్వనిపాతాపత్తేశ్చ। వస్తుతస్తు నరాజ్జాతాని తత్త్వానీత్యుపబృంహణసహకృ
తయా। యచ్చ కించిజ్జగత్యస్మిన్ దృశ్యతే శ్రూయతేపి వా। అంతర్బహిశ్చ
తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః ఇతి శ్రుత్యా ప్రతిపన్నో నారాయణశ
బ్దయోగార్థ ఏవ రుద్రే నిషిధ్యతే। ణత్వన్యాదృశః కుసృష్టికల్పిత ఇత్య
లం పల్లవితేన। శేషార్యవంశరత్నేన యాదవాద్రినివాసినా। అనంతా
ర్యేణ రచితం నవకోటివిభంజనం॥

సంపూర్ణం.

